

Naar een nieuwe schatting van het aantal islamieten in Nederland

Marieke van Herten en Ferdie Otten

Tot en met 2004 raamde het CBS het aantal islamieten in Nederland door per herkomstgroep het aandeel islamieten te schatten op basis van extern onderzoek en het percentage islamieten in het herkomstland. In dit artikel wordt een methode gepresenteerd om het aantal islamieten in Nederland te schatten op basis van enquêtegegevens uit het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS). De respons van niet-westerse allochtonen op de face-to-face-interviews van het POLS is de laatste jaren redelijk vergelijkbaar met de respons van autochtonen. Deze bevinding legitimeert het gebruik van POLS-waarnemingen als nieuwe basis voor de schatting van het aantal islamieten in Nederland. Voor 2006 komt het aantal islamieten uit op 857 duizend personen. Dit komt overeen met iets meer dan 5 procent van de bevolking.

1. Inleiding

In het verleden raamde het CBS het aantal islamieten door per herkomstgroep hun aandeel te schatten, op basis van extern onderzoek en het percentage islamieten in het herkomstland. Een ramingsmethodiek is op zich een goede methode om statistische cijfers te berekenen, maar staat of valt met de kwaliteit van de onderliggende aannames. In de werkelijkheidsgetrouwheid van de gehanteerde aannames lag nu juist het grootste probleem van de gehanteerde methodiek. Het hier gepresenteerde alternatief, dat gebaseerd is op het gebruik van enquêtegegevens, zal naar verwachting een betere schatting opleveren dan de eerder gebruikte ramingsmethode.

2. Eerdere berekeningsmethodes

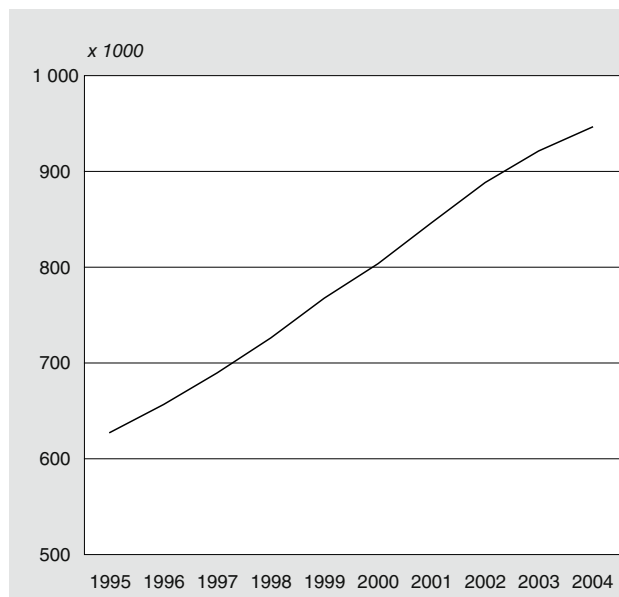
Het CBS raamt al sinds 1981 cijfers over het aantal islamieten in Nederland (CBS, 1981). Tot 1994 zijn de jaarlijkse aantallen geschat door middel van een 'doormuteersysteem'. Dit systeem had als basis het aantal islamieten dat was verkregen door de Volkstelling in 1971. Voor ieder opvolgend jaar werden vervolgens de mutaties berekend aan de hand van de statistiek van de buitenlandse migratie en schattingen van de jaarlijkse groei door geboorte en sterfte. Meer informatie is te vinden in Beets en Oudhof (1982).

Toen in 1995 via de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) jaarlijkse cijfers beschikbaar kwamen over het aantal in Nederland wonende allochtonen per herkomstgroep, stapte het CBS over op een nieuwe schattingsmethode. Deze modelmatige methode gaf destijds een beter onderbouwde raming van het aantal islamieten in Nederland. De methode, die uitvoerig wordt beschreven in Tas (2002), houdt kort gezegd het volgende in. Op basis van de GBA werden de in Nederland wonende allochtonen gegroepeerd naar herkomstgroep. Per herkomstgroep werd het percentage islamieten bepaald. Omdat het bekend is uit hoeveel personen een herkomstgroep bestaat, kon het aantal islamieten per herkomstgroep worden berekend. Optelling van

alle aantallen islamieten binnen de verschillende herkomstgroepen gaf (een schatting van) het totaal aantal islamieten in Nederland.

Voor het bepalen van het percentage islamieten binnen een herkomstgroep werd gebruik gemaakt van verschillende statistische hulpbronnen. De percentages islamieten binnen de herkomstgroepen Marokkanen, Turken en Surinamers werden overgenomen uit het onderzoek 'Sociale Positie en Voorzieningsgebruik van Allochtonen' uit 1998 (SPVA 1998) van het Sociaal en Cultureel Planbureau. Het SPVA is een groot onderzoek onder bovenstaande drie groepen allochtonen (plus Antillianen/Arubanen) in de 13 grootste gemeenten van Nederland. Voor Marokkanen, Turken en Surinamers van de tweede generatie die 18 jaar of ouder zijn, is op basis van de uitkomsten van een studie van Advokaat en De Graaf (2001) een secularisatiepercentage – het aandeel personen dat de kerkelijke gezindte verlaat – van 15 aangehouden. De percentages islamieten voor de andere herkomstlanden waren afkomstig uit een Amerikaans overheidsrapport, 'The World Factbook' (CIA, 2007). Dit rapport, dat op internet te raadplegen is, bevat beschrijvingen van bijna ieder land ter wereld en zijn inwoners. Onder het kopje 'religion' is ook te vinden hoeveel procent van de bevolking de islam (en andere godsdiensten) aanhangt. Voor de eerste generatie zijn deze percentages onveranderd overgenomen. Voor de tweede generatie zijn de percentages ook gebruikt, maar hier is voor de personen van 18 jaar en ouder een secularisatiepercentage van 15 aangehouden. Een uitzondering werd gemaakt voor Indonesiërs. Het percentage islamieten in Indonesië bleek namelijk slecht toepasbaar op de Nederlandse situatie. Onder de eerste generatie Indonesiërs die in de jaren vijftig naar Nederland emigreerden, bevonden zich vrijwel geen islamieten (Harmsen en Van der Heijdt, 1991). Daarom werd alleen voor de in Nederland wonende personen

1. Raming van het aantal islamieten in Nederland op basis van de modelmatige benadering, 1995–2004

met de Indonesische nationaliteit het aandeel islamieten in Indonesië (88 procent) overgenomen. Voor alle personen die niet de Indonesische nationaliteit hadden maar die wel in Indonesië geboren waren of ouders hadden die daar geboren waren, werd aangenomen dat zich onder hen geen islamieten bevonden.

Volgens de modelmatige benadering liep het aantal islamieten in Nederland op van 625 duizend in 1995 tot 944 duizend in 2004 (*grafiek 1*). Deze grote toename van het aantal islamieten heeft niet zozeer te maken met een groeiende aanhang van de islam onder Nederlanders, maar is eerder het gevolg van de toename van het aantal niet-westerse allochtonen door de geboorte van (een meer dan gemiddeld aantal) kinderen en de overkomst van gezinsleden en huwelijkspartners uit het herkomstland.

3. Overwegingen voor een alternatieve methode

Het hierboven beschreven berekeningsmodel bevatte enkele aannames die noodgedwongen wat grof waren of in de loop van de tijd minder goed aansloten bij de werkelijke ontwikkelingen. Een van deze aannames was dat het percentage islamieten in het herkomstland ook geldt voor de in Nederland wonende herkomstgroepen. Men kan zich afvragen of deze aanname wel voldoende gegrond is. Vooral bij de 'overig' niet-westerse allochtonen (anders dan Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen) gaat het vaak om mensen die naar Nederland zijn gevlucht. Zij vormen geen representatieve afspiegeling van de bevolking van het herkomstland en zijn niet zelden juist vanwege hun afwijkende geloofsopvattingen uit het land van herkomst gevlucht. De uitkomsten van het SPVA 2003 onder Afghanen, Irakezen, Iraniërs, Joegoslaven en Somaliërs bevestigen dit. Zo rekent bijvoorbeeld zo'n 40 procent van de in Nederland aanwezige Iraniërs zich tot de islam, terwijl het aandeel islamieten in Iran zelf 98 procent is. Komen dergelijke grote afwijkingen ook voor bij de andere groepen niet-westerse allochtonen, dan heeft dit een vertekenend effect op de uiteindelijke raming van het totale aantal islamieten in Nederland. Het aantal niet-westerse allochtonen anders dan Turken en Marokkanen is immers aanzienlijk, al bevat deze groep ook veel niet-islamieten, zoals Chinezen. Het aantal niet-westerse allochtonen anders dan Turken en Marokkanen is met 571 duizend in 2006 niet veel kleiner dan het totale aantal Turken en Marokkanen in Nederland (688 duizend).

De tot nu toe gebruikte modelmatige benadering is dus mogelijk onvoldoende waarheidsgetrouw. Het zou beter zijn om de schatting te baseren op concrete waarnemingen. In de jaarlijkse CBS-enquêtes over leefsituatie wordt al langer gevraagd naar kerkelijke gezindte, waarbij de islam als aparte categorie wordt onderscheiden. Over de validiteit van deze gegevens werd echter tot voor kort getwijfeld. Verondersteld werd dat niet-westerse allochtonen in de enquête fors ondervertegenwoordigd waren, als gevolg van een lager dan gemiddelde respons. Dit zou onder andere het gevolg zijn van een taalbarrière bij een deel van hen. Omdat niet-westerse allochtonen vaak de islam aanhangen, zou een ondervertegenwoordiging van deze

groep een onderschatting van het aantal islamieten tot gevolg hebben. De laatste jaren bestaat echter de indruk dat de respons van allochtonen is verbeterd. Dit zou betekenen dat het alsnog mogelijk is het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS) te gebruiken voor de schatting van het aantal islamieten.

Enquêteonderzoek

Het CBS heeft door de jaren heen verscheidene onderzoeken uitgevoerd naar de leefsituatie van Nederlanders. Van 1977 tot en met 1996 waren dat afzonderlijk uitgevoerde CBS-onderzoeken naar specifieke aspecten van de leefsituatie. Het Doorlopend Leefsituatie Onderzoek (DLO) is hiervan een voorbeeld. Vanaf 1997 is het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS) van start gegaan. Dit jaarlijkse onderzoek loopt nog steeds. Bij een voor de Nederlandse niet-institutionele samenleving representatieve steekproef wordt een basisvragenlijst afgenomen; aan een deel van de respondenten wordt een vervolgvragenlijst voorgelegd over een bepaald thema, bijvoorbeeld 'gezondheid' of 'recht en participatie'. De vraag met betrekking tot kerkelijke gezindte is opgenomen in de basisvragenlijst. Sinds 2004 wordt naast de basisvragenlijst alleen nog de vervolgvragenlijst over gezondheid afgenomen. De steekproef is hierdoor verkleind tot ongeveer 10 duizend respondenten. De vragenlijsten worden in een persoonlijk gesprek afgenomen (CAPI, Computer Assisted Personal Interview).

De vraag met betrekking tot kerkelijke gezindte in het POLS luidt: "Tot welke kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering rekent u zichzelf?" Als de respondent antwoordt dat dit de islam is, wordt hij of zij beschouwd als islamiet. De verschillende stromingen binnen de islam worden niet onderscheiden.

4. Respons van allochtonen in het POLS

Enkele jaren geleden is een CBS-onderzoek gestart naar het responsgedrag onder allochtonen (Schmeets en Michiels, 2003; Schmeets, 2004; Schmeets, 2005). Dit onderzoek heeft uitgewezen dat in recente POLS-enquêtes de niet-westerse allochtonen wat betreft responsgedrag maar weinig verschillen van autochtonen. Ook werd geconstateerd dat non-respons onder niet-westerse allochtonen niet zozeer wordt bepaald door hun 'allochtoon-zijn', maar voornamelijk door het feit dat zij vooral in de grote steden wonen en vaker dan autochtonen uitkeringsgerechtigd of werkloos zijn (Schmeets en Michiels, 2003). Doorgaans doen mensen die in verstedelijkte gebieden wonen en mensen met een slechtere arbeidspositie minder goed mee aan enquêtes.

In *staat 1* zijn de responscijfers voor de met CAPI benaderde steekproefpersonen van het POLS 2004, 2005 en 2006 opgenomen. De oneigenlijke non-respons (overleden, verhuisd naar buitenland, verhuisd binnen Nederland, naar instelling/tehuis, onbekend/onvindbaar) is hierbij niet meegerekend. Afgebroken interviews (het zijn er slechts enkele) worden in de respons meegeteld. De tweede ge-

neratie niet-westerse allochtonen blijkt nauwelijks minder goed te responderen dan autochtonen. Bij de eerste generatie niet-westerse allochtonen is de kloof met autochtonen iets groter.

In *staat 2* zijn de responscijfers voor de eerste en tweede generatie uitgesplitst naar de herkomstgroepen Turken, Marokkanen, Surinamers, Antillianen/Arubanen en de groep overig niet-westerse allochtonen. Hieruit blijkt dat de responscijfers van de meeste niet-westerse herkomstgroepen dicht bij de responscijfers van de autochtonen liggen. De tweede generatie Turken responderen zelfs beter dan autochtonen. Toch zijn er een aantal groepen waarbij maar ongeveer de helft of minder van de benaderden respondeert. Het betreft vooral de eerste generatie Turken en de eerste en tweede generatie Marokkanen.

Dat allochtonen lager responderen hoeft overigens niet te betekenen dat zij minder vaak met CBS-enquêtes willen meedoen. Uit analyses van de redenen van non-respons over de jaren 2004 tot en met 2006 (12–64 jaar) blijkt dat weigeringen juist minder vaak voorkwamen bij niet-westerse allochtonen, in het bijzonder de eerste generatie (autochtonen 21,3 procent, tweede generatie niet-westerse allochtonen 18,2 procent, eerste generatie niet-westerse allochtonen 10,9 procent). Wel was er bij niet-westerse allochtonen vaker sprake van een taalbarrière (autochtonen 0,1 procent, tweede generatie niet-westerse allochtonen

2,2 procent, eerste generatie niet-westerse allochtonen 16,1 procent).

Samenvattend kan worden gesteld dat allochtonen de laatste jaren over het algemeen goed responderen. De eerste generatie niet-westerse allochtonen respondeert echter toch nog minder goed dan autochtonen. Omdat een groot deel van deze groep islamitisch is en het bovendien een grote groep betreft (ruim één miljoen personen in 2006, tegen 700 duizend tweede generatie niet-westerse allochtonen) leidt een lagere respons en dus een ondervertegenwoordiging in de enquête van deze groep zonder weging tot een onderschatting van het totale aantal islamieten.

5. Aanpassing van het POLS-weegmodel

Om een robuuste schatting van het aantal islamieten op basis van steekproefgegevens te kunnen garanderen, is het van belang dat het aandeel niet-westerse allochtonen in de POLS-enquête overeenkomt met het daadwerkelijke aandeel in de gehele bevolking. Uit de vorige paragraaf blijkt dat dit voor het POLS waarschijnlijk niet helemaal het geval is, vooral vanwege de ondervertegenwoordiging van de eerste generatie niet-westerse allochtonen. Voor deze ondervertegenwoordiging kan echter worden gecompenseerd door het weegmodel van het POLS uit te breiden met de hulpvariabele 'herkomst'.

De POLS-steekproef omvat ongeveer 10 duizend responderende personen, waaronder minder dan duizend niet-westerse allochtonen. Vanwege dit relatief kleine aantal niet-westerse allochtonen kan de hulpvariabele 'herkomst' die aan het weegmodel moet worden toegevoegd maar een beperkt aantal indelingscategorieën hebben. Detaillering per specifieke herkomstgroep is hierdoor niet mogelijk.

Omdat er een groot verschil in respons bestaat tussen de eerste en de tweede generatie niet-westerse allochtonen, is het van belang om in elk geval dit onderscheid te maken. Deze overwegingen in acht genomen is ervoor gekozen de hulpvariabele 'herkomst' te onderscheiden in autochtonen, westerse allochtonen, eerste generatie niet-westerse allochtonen en tweede generatie niet-westerse allochtonen.

Wel is het zo dat de herweging naar eerste en tweede generatie niet-westerse allochtonen impliciet veronderstelt dat het percentage islamieten binnen deze generaties niet verschilt tussen respondenten en niet-respondenten. Hoe groter de verschillen, hoe minder de weging naar herkomst deugdelijke resultaten oplevert. Als bijvoorbeeld het percentage islamieten onder de responderende niet-westerse allochtonen lager is dan onder de non-respondenten, dan wordt de omvang van het aantal islamieten onderschat. Is het percentage islamieten onder respondenten evenwel groter dan onder niet-respondenten, dan wordt het percentage islamieten overschat. Het was niet mogelijk om deze gehanteerde impliciete veronderstelling empirisch na te trekken. Aan de andere kant zijn er vanuit de literatuur ook geen aanwijzingen dat islamitische niet-westerse allochtonen anders responderen in CAPI-inter-

Staat 1
Responspercentages in POLS voor personen van 12–64 jaar, 2004–2006

	2004 ¹⁾	2005	2006
Autochtonen	66 (11 722)	68 (8 745)	70 (7 964)
Allochtonen			
Westers			
1e generatie	56 (457)	59 (386)	62 (362)
2e generatie	62 (688)	64 (548)	68 (520)
Niet-westers			
1e generatie	51 (738)	54 (732)	53 (715)
2e generatie	60 (311)	59 (268)	63 (302)
Totaal	64 (13 923)	66 (10 679)	68 (9 863)

¹⁾ Bron: Schmeets, 2005

N.B. Tussen haakjes het aantal personen in de steekproef

Staat 2
Responspercentages in POLS voor niet-westerse allochtonen van 12–64 jaar, 2004–2006

	2004 ¹⁾	2005	2006
Turken			
1e generatie	42	52	47
2e generatie	61	71	74
Marokkanen			
1e generatie	50	52	45
2e generatie	54	43	58
Surinamers			
1e generatie	55	61	60
2e generatie	57	62	61
Antillianen/ Arubanen			
1e generatie	59	48	63
2e generatie	62	44	59
Overige niet-westerse allochtonen			
1e generatie	55	54	56
2e generatie	68	58	57

¹⁾ Bron: Schmeets, 2005

views dan niet-islamitische niet-westerse allochtonen. De aanname dat er geen verschil is in responsgedrag tussen beide groepen lijkt daarom gerechtvaardigd, en daarmee ook de herweging naar herkomst met de vier onderscheiden herkomstgroepen.

6. Resultaten

6.1. Aantal niet-westerse allochtonen

Allereerst is het interessant na te gaan of de aantallen niet-westerse allochtonen in het POLS met het nieuwe weegmodel dichter bij de werkelijkheid komen dan met het oude weegmodel. In *grafiek 2* zijn daartoe voor de eerste en tweede generatie van enkele herkomstgroepen de aantallen personen weergegeven volgens de oude en de nieuwe POLS-weging. Ook zijn de aantallen personen binnen de verschillende herkomstgroepen volgens de GBA vermeld. De aantallen die met de nieuwe weging zijn verkregen, blijken veel realistischer te zijn dan de aantallen verkregen met de oude weging. Omdat de aantallen niet-westerse allochtonen bij de aangepaste weging hoger uitkomen dan bij de oude weging, zal naar verwachting ook het geschatte aantal islamieten hoger zijn.

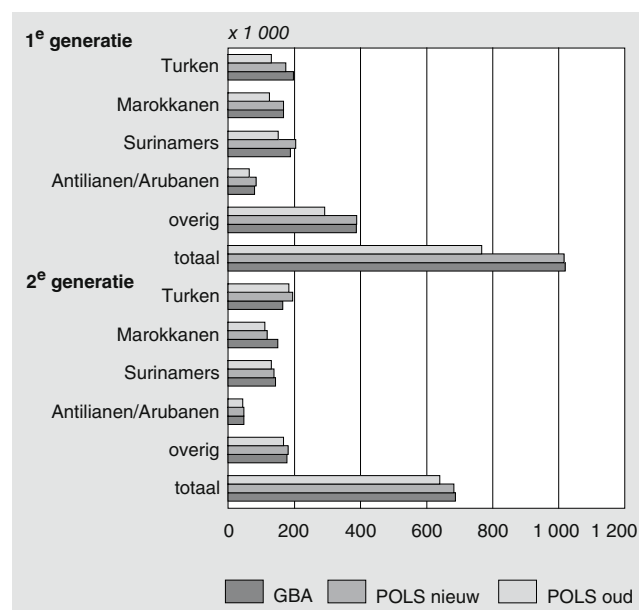
6.2. Percentage en aantal islamieten in Nederland

Staat 3 toont voor 2005 en 2006 de percentages islamieten voor verschillende herkomstgroepen en de totale bevolking volgens het oude en het nieuwe POLS-weegmodel. Het feit dat de percentages islamieten per herkomstgroep vergelijkbaar zijn met de percentages die recentelijk gevonden zijn in het onderzoek 'Leefsituatie Allochtone Stedelingen' (LAS 2004/2005) en de Studie

Integratie Minderheden (SIM 2006) van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP, 2007a, 2007b) geeft vertrouwen in de kwaliteit van de cijfers.

Hoeveel islamieten zijn er nu in Nederland? Blijkens staat 3 rekende naar schatting 5,5 procent van de in Nederland wonende bevolking (exclusief de institutionele bevolking) zich in 2005 tot de islam. Dit komt overeen met circa 877 duizend mensen. In 2006 was het percentage islamieten 5,2 (circa 837 duizend mensen). De daling van het aantal islamieten sinds 2005 is niet significant en berust waarschijnlijk op toeval. De betrouwbaarheidsmarges zijn vrij groot omdat de steekproef relatief klein is. Van jaar

2. Aantal niet-westerse allochtonen volgens de oude en nieuwe POLS-weging en volgens de GBA, 2005/2006

Staat 3
Percentage islamieten op basis van POLS

	POLS 2005		POLS 2006	
	Regulier	Nieuwe weging	Regulier	Nieuwe weging
per 100 van de herkomstgroep				
Autochtonen	0,1	0,1	0,1	0,1
Westerse allochtonen	3,3	3,2	2,1	2,1
Niet-westerse allochtonen waarvan				
1e generatie	46,4	46,2	44,7	44,7
2e generatie	51,8	51,6	49,2	49,1
Niet-westerse allochtonen waarvan				
Turken	98,3	87,4	87,1	87,0
Marokkanen	94,2	94,1	89,9	89,8
Surinamers	9,7	9,8	10,0	10,3
Antillianen	0,0	0,0	0,0	0,0
overig niet-westers	32,2	32,6	32,9	33,4
per 100 van de bevolking				
Aandeel islamieten	4,6	5,5	4,4	5,2
95% betrouwbaarheidsinterval	(4,1 – 5,1)	(4,9 – 6,0)	(4,0 – 4,9)	(4,7 – 5,7)
x 1 000				
Totaal aantal islamieten	735	877	709	837
95% betrouwbaarheidsinterval	(659 – 812)	(786 – 968)	(637 – 780)	(752 – 922)

op jaar zal het aantal hierdoor sterk fluctueren. Een iets robuustere schatting van het aantal islamieten kan worden verkregen door het (voortschrijdend) gemiddelde over twee jaar te nemen. Voor ieder jaar wordt gemiddeld over het betreffende en het voorgaande jaar. Dit resulteert voor 2006 (met het nieuwe weegmodel) in een totaal van 857 duizend islamieten.

Grafiek 3 geeft de aantallen islamieten weer voor verschillende herkomstgroepen. De grootste groep islamieten in Nederland, met bijna 325 duizend personen, wordt gevormd door mensen die afkomstig zijn uit Turkije. Hierna volgen de Marokkanen met ruim 260 duizend personen. Er zijn maar weinig islamieten binnen de groep autochtonen, namelijk 12 duizend. Voor een deel zijn dit waarschijnlijk de 'derde generatie allochtonen'. Dit zijn de kinderen van de tweede generatie niet-westerse allochtonen die, omdat zowel zijzelf als hun ouders in Nederland zijn geboren, tot de autochtonen worden gerekend.

Circa 94 procent van de islamieten heeft een niet-westerse herkomst. Dit betekent echter niet dat de overgrote meerderheid van de niet-westerse allochtonen islamiet is. Ongeveer 47 procent van de niet-westerse allochtonen in Nederland is islamiet.

7. Discussie en conclusie

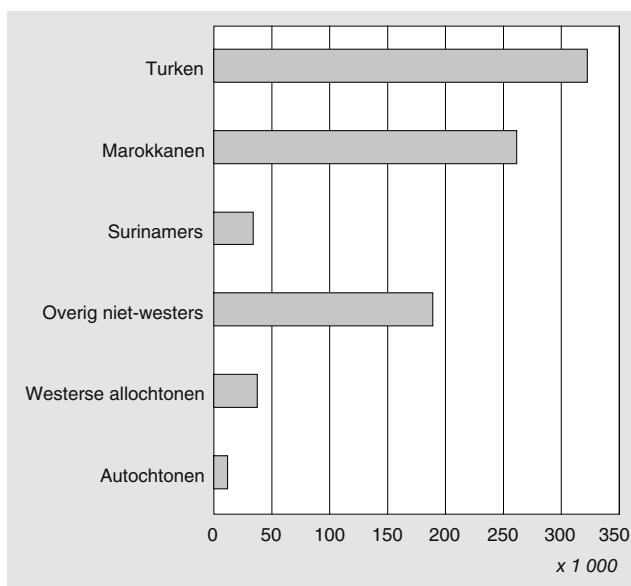
In dit artikel wordt verslag gedaan van een onderzoek naar de mogelijkheid om in de toekomst het aantal islamieten in Nederland te schatten met behulp van waarnemingen uit het POLS. Daartoe is het noodzakelijk dat niet-westerse allochtonen, waaronder zich immers het overgrote deel van de islamieten bevindt, goed responderen op de POLS-enquête. Niet-westerse allochtonen van de tweede generatie blijken over het algemeen bijna even goed te responderen als autochtonen. Voor de eerste generatie niet-westerse allochtonen is het responspercentage iets lager. Deze ondervetgenwoordiging zou een onderschatting van het totale aantal

islamieten tot gevolg kunnen hebben. Dit probleem lijkt te kunnen worden opgelost door uitbreiding van het reguliere POLS-weegmodel met de hulpvariabele 'herkomst'.

Omdat de betrouwbaarheidsmarges groot zijn vanwege de relatief kleine steekproefgrootte, is in eerste instantie gekozen voor publicatie van een tweejaars voortschrijdend gemiddelde. Dit betekent dat in de schatting van het cijfer voor een bepaald jaar het voorgaande jaar wordt meegenomen. Dit resulteert voor 2006 in een totaal van 857 duizend islamieten. Een nadeel van cijferpresentaties op basis van voortschrijdende gemiddelden is dat trendmatige ontwikkelingen minder goed zichtbaar worden gemaakt. Het presenteren van jaarcijfers is in dit opzicht natuurlijk inzichtelijker. Er bestaan methodieken die het mogelijk maken om toch jaarcijfers te schatten via modellering van waarnemingsgegevens op basis van een deugdelijk tijdreeksenmodel. Het verdient nadrukkelijk aanbeveling om de mogelijkheden van een dergelijke toepassing op POLS-gegevens in een vervolgstudie nader te exploreren. Dit levert uitsluitel of uiteindelijk niet toch jaarcijfers met verhoudingsgewijs kleine marges kunnen worden gepresenteerd.

De nieuwe schattingen van het aantal islamieten in Nederland zijn lager dan de schattingen die het CBS tot nu toe publiceerde op basis van de modelmatige benadering. De laatste schatting op basis van de modelmatige benadering was voor het jaar 2004. Toen werd het aantal islamieten geschat op 944 duizend. In een webmagazine-artikel van 20 september 2004 (Tas, 2004) was te lezen dat 'naar verwachting de grens van 1 miljoen islamieten in de loop van 2006 zal worden gepasseerd'. Men moet zich goed realiseren dat deze afwijking van het destijds voorspelde cijfer met het nieuwe geschatte cijfer in de eerste plaats het gevolg is van een verandering in methodiek en niet van een dalende aanhang van de islam. Dat de raming van het aantal islamieten op basis van de oude modelmatige benadering hoger ligt, komt voor groot deel doordat de oude benadering te hoge percentages islamieten veronderstelde voor de groep niet-westerse allochtonen anders dan Turken, Marokkanen en Surinamers. De kwaliteit van een ramingsmethodiek staat of valt met de werkelijkheidsgetrouwheid van de onderliggende assumpties. De uitkomsten op basis van POLS-waarnemingen zijn realistischer, omdat aan de inwoners van Nederland zelf is gevraagd tot welke kerkelijke gezindte zij zich rekenen. Wel geldt daarbij de voorwaarde dat de waarnemingen afdoende valide zijn en dat er geen sprake is van niet te corrigeren vertekening op basis van differentiële responspatronen. De in dit artikel uitgewerkte cijferexercities ondersteunen de gedachte dat de POLS-gegevens hieraan voldoen.

3. Aantal islamieten naar herkomstgroep, 2005/2006

Literatuur

- Advokaat, A. en A. de Graaf, 2001, Religie in historisch perspectief. *Maandstatistiek van de Bevolking* 49(6), blz. 8–12. CBS, Voorburg/Heerlen.
- Beets, G.C.N. en J. Oudhof, 1982, Een schatting van de aantallen islamieten en hindoes/boeddhisten in Nederland, 1971–1981. *Maandstatistiek van de Bevolking* 30(1), blz. 25–32. CBS, Voorburg/Heerlen.
- CBS, 1981, 14e Algemene Volkstelling annex woningtelling, 28 februari 1971. Serie A, deel 3, Kerkelijke gezindte. Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage.
- CIA, 2007, www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook
- Harmsen, C.N. en J. van der Heijdt, 1991, In Nederland woonachtige personen van Indonesische ('Indische') origine. *Maandstatistiek van de Bevolking* 39(5), blz. 13–21. CBS, Voorburg/Heerlen.
- Schmeets, H., 2004, Respons van eerste generatie allochtonen in het POLS. *Bevolkingstrends* 52(4), blz. 92–97.
- Schmeets, H., 2005, De respons en non-respons van allochtone bevolkingsgroepen. In: Schmeets, H. en R. van de Bie (red.), *Enquêteonderzoek onder allochtonen: problemen en oplossingen*. CBS, Voorburg/Heerlen.
- Schmeets, H. en J. Michiels, 2003, Het effect van non-respons onder allochtonen. *Bevolkingstrends* 51(4), blz. 52–57.
- SCP, 2007a, Leefsituatie Allochtone Stedelingen (LAS 2004/2005), www.scp.nl/miss/LAS.
- SCP, 2007b, Sociale Positie en Voorzieningengebruik Allochtonen (SPVA), www.scp.nl/miss/SPVA
- Tas, R., 2002, Bijna 900 duizend islamieten en 95 duizend hindoes in Nederland. *Maandstatistiek van de Bevolking* 50(11), blz. 17–19. CBS, Voorburg/Heerlen.
- Tas, R., 2004, Bijna een miljoen islamieten in Nederland. CBS–webmagazine 20 september 2004, www.cbs.nl.